

KS. JAN KOSMOWSKI

Warszawa

APOSTOŁOWIE I NAUCZYCIELE SŁOWIAN

Jan Sergiusz G a j e k MIC, Leonard G ó r k a SVD (red.). *Cyryl i Metody. Apostołowie i Nauczyciele Słowian. Studia i dokumenty. Cz. 1: Studia. Cz. 2: Dokumenty.* Lublin 1991 ss. 589. Redakcja Wydawnictw KUL. Teologia w dialogu 6.

W jubileuszowym roku 1100-lecia śmierci świętego Metodego Papież-Słowianin Jan Paweł II przypomniał światu, w tym także samym Słowianom, że „kultury narodów słowiańskich zawdzięczają swój «początek» lub własny rozwój dziełu Braci Sołunskich” (*Slavorum Apostoli* nr 21). Sam rok jubileuszowy – 1985 – stanowił czas ożywionej refleksji i prezentacji wyników badań nad dziełem Cyryla i Metodego oraz jego aktualności dla Kościoła w ogóle, a dla Kościołów słowiańskich w szczególności. Obok uroczystości kościelnych (zwykle o charakterze ekumenicznym) odbyło się szereg krajowych i międzynarodowych sympozjów i sesji naukowych. W wielu z nich uczestniczyli polscy słowianoznawcy, teologowie, historycy Kościoła.

Aby refleksja naukowa roku jubileuszowego przyniosła trwałe owoce, potrzebne są publikacje, które służyłyby recepcji tej refleksji w szerszym kręgu odbiorców. Taką właśnie rolę spełnia wydana przez Redakcję Wydawnictw KUL (pod redakcją J. S. Gajka i L. Górki) praca zbiorowa pt. *Cyryl i Metody. Apostołowie i Nauczyciele Słowian*. To dwutomowe dzieło opracowane zostało w Instytucie Ekumenicznym KUL jako kolejny tom serii wydawniczej „Teologia w dialogu”¹. Zgodnie ze swym podtytułem książka dzieli się na studia (wolumin 1) i dokumenty (wolumin 2).

Wolumin pierwszy (liczący 291 stron) obejmuje 18 studiów autorów polskich i zagranicznych. Niektóre z tych studiów były referatami wygłoszonymi w ramach sympozjum naukowego zorganizowanego w Lublinie przez Instytut Ekumeniczny KUL 29 października 1985 r., pozostałe stanowią owoc współpracy tegoż Instytutu z innymi ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą. Otrzymujemy więc nie tylko zbiór mate-

¹ Redaktorami serii „Teologia w dialogu” są: Bp Alfons Nossol, Wacław Hryniewicz OMI i Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv.

riałów sympozjum, ale opracowanie bardzo bogate tematycznie i cenne merytorycznie. Godnym odnotowania jest też fakt, że redaktorom udało się pozyskać dla publikacji opracowania autorów ze środowiska prawosławnego, a nawet ewangelickiego. W ten sposób pełniej wyrażona została prawda o ekumenicznej wartości spuścizny cyrylo-metodiańskiej.

Wolumin pierwszy zamyka obszerna (licząca 60 stron) *Panorama jubileuszu cyrylo-metodiańskiego*, opracowana przez J. S. G a j k a i S. K o z ę przy współudziale E. N o w a k a i A. G r a j e w s k i e g o. Stanowi ona cenne dopełnienie dokumentacyjne tomu i ukazuje przekrojowo, co dzieje się aktualnie w dziedzinie cyrylo-metodianistyki, zwłaszcza na jej przecięciu z naukami teologicznymi. *Panorama* jest też swoistym przewodnikiem wskazującym, gdzie szukać innych publikacji, będących pokłosiem roku cyrylo-metodiańskiego.

Niektóre z opracowań zawartych w pierwszym woluminie dzieła mają charakter dość ogólny (np. abpa Sawy H r u c y n i a k a *Ślady misyjnej działalności św. Metodego na ziemiach polskich* czy M. O l s z e w s k i e g o *U początków liturgii słowiańskiej*), w dziele zbiorowym pełnią one wszak rolę swoistego tła dla artykułów bardziej specjalistycznych.

Z punktu widzenia teologa i historyka Kościoła za szczególnie interesujące, pobudzające do dyskusji i dalszych badań, należy uznać zwłaszcza cztery opracowania. Są to: G. E l d a r o v. *Święci Cyryl i Metody – ojcowie teologii słowiańskiej*, M. A r r a n z. *Liturgiczny aspekt dzieła Cyryla i Metodego*, J. J a r c o. *Charyzmatyczna postęga Apostołów Słowian w świetle piśmiennictwa starosłowiańskiego*, L. G ó r k a. *Trwałe wartości tradycji cyrylo-metodiańskiej*². Nie sposób też nie dostrzec wartości opracowań R. Ł u ż n e g o *Święci Misjonarze Słowiańszczyzny w piśmiennictwie wschodniosłowiańskim* oraz S. C e g o v n i k a *Wkład braci Cyryla i Metodego w dzieło chrześcijańskiej tożsamości współczesnej Europy*. Wyakcentowanie niektórych artykułów nie oznacza deprecjacji pozostałych. Obiektywizm recenzenta wymaga bardzo wysokiej oceny całości studiów opublikowanych w pierwszym woluminie dzieła.

Wolumin drugi (liczący 298 stron) zawiera dokumenty. Należy w pełni zgodzić się z redaktorami-wydawcami pracy zbiorowej, że „ukazanie dzieła świętych Cyryla i Metodego w różnych aspektach byłoby niepełne, gdyby chciano ograniczyć się jedynie do studiów i opracowań”³.

Niewątpliwie w refleksji nad bogatą spuścizną cyrylo-metodiańską istnieje stała potrzeba sięgania do źródeł. Ten oczywisty postulat był wszakże dotychczas w Polsce bardzo trudny do spełnienia (nawet dla historyków Kościoła), dla wielu zaś (np. teologów dogmatyków czy ekumenistów) wręcz niewykonalny. Brakowało po prostu dostępnych wydań źródeł cyrylo-metodiańskich, zarówno najstarszych jak współczesnych. Wiele z tych źródeł nie było przetłumaczonych na język polski. Redaktorzy i wydawcy

² Szkoda, że w omawianym dziele nie opublikowano tekstu końcowego wystąpienia (Podsumowania) ks. prof. Wacława Hryniewicza w ramach lubelskiego sympozjum (29 X 1985 r.). Tekst ten byłby na końcu publikacji świetnym odpowiednikiem tego, czym jest na początku tekst wystąpienia prof. F. Sławskiego.

³ *Cyryl i Metody* cz. 2: *Dokumenty* s. 9 (*Nota od Redakcji*).

pracy zbiorowej – przypomnijmy: J. S. Gajek i L. Górka – dokonali dzieła prostego w zamyśle i niezmiernie trudnego w wykonaniu. Zebrali owe źródła, zatroszczyli się o brakujące tłumaczenia, opatrzyli wstępami i wydali w jednym woluminie⁴.

Edycję źródeł podzielono na trzy części: *Biografie Cyryla i Metodego*, *Dokumenty papieskie* i *Dokumenty Kościołów lokalnych*.

Wśród *Biografii* znajdujemy oczywiście *Żywoty Konstancyjna-Cyryla i Metodego*. I tu znowu cenna innowacja edytorska. Redaktorzy-wydawcy wprowadzili do *Żywotów* numerację wierszy (tak jak w Biblii)⁵, co ułatwia cytowanie *Żywotów*. W kilku miejscach wprowadzono nawet poprawki (na podstawie oryginału staro-cerkiewno-słowiańskiego oraz nowszych badań, zwłaszcza z zakresu liturgii cyrylo-metodiańskiej) do klasycznego już przekładu T. Lehra-Spławińskiego. Od redaktorów pochodzą też tytuły na marginesach *Żywotów*, co bardzo ułatwia posługiwanie się nimi.

Zbiór dokumentów papieskich otwiera list Hadriana II *Gloria in excelsis Deo* (z r. 868/869). Następnie znajdują się w nim dokumenty Jana VIII z listem *Industriae tuae* (z r. 880) aprobującym liturgię w języku słowiańskim, ale także dokumenty Stefana V, a wśród nich list *Quia te zelo fidei* (skierowany do księcia wielkomorawskiego Świętopełka w r. 885) piętnujący używanie języka słowiańskiego w liturgii. Całość obejmuje ponadto dokumenty Leona XIII (z doniosłą encykliką *Grande munus* z r. 1880), Benedykta XV, Piusa XI, Jana XXIII, Pawła VI i Jana Pawła II. Wszystkie te dokumenty ukazują całą złożoność stosunku Stolicy Apostolskiej do dzieła Cyryla i Metodego.

Kolejna część obejmuje *Dokumenty Kościołów lokalnych*, wydane z okazji Jubileuszu cyrylo-metodiańskiego w roku 1985. Z wielką wytrwałością (pokonując prawdopodobnie wiele trudności) zgromadzono tu dokumenty kościelne z różnych regionów Europy, by ukazać zakres recepcji spuścizny Braci Sołuńskich w poszczególnych Kościołach lokalnych⁶. Dla teologa jest to zbiór bardzo cenny.

Końcowa część woluminu zawiera obszerny *Wykaz ważniejszej literatury cyrylo-metodiańskiej* oraz bardzo pomocne dla czytelnika całego dzieła *Kalendarium cyrylo-metodiańskie*⁷. Cały wolumin drugi jest unikalnym w skali światowej wydaniem źródeł cyrylo-metodiańskich w przekładzie na język nowożytny.

Takie oto, interesujące tematycznie i bogate źródłowo, dzieło otrzymuje polski czytelnik. Jest to dzieło obszerne – liczące łącznie 589 stron. Dobrze się stało, że zostało ono podzielone na dwa woluminy. (Ułatwia to m.in. niezależne korzystanie z

⁴ Nie bez podziwu dla kompetencji i wytrwałości redaktorów-wydawców należy stwierdzić, że sami oni podjęli się tłumaczenia wielu źródeł. W woluminie 2., na przykład, znajdujemy tłumaczenia J. S. Gajka z siedmiu języków, w tym z macedońskiego i słoweńskiego.

⁵ Jak czytamy we *Wprowadzeniu* (s. 17 przyp. 7), praca J. S. Gajka i L. Górki zbiegła się z podobną inicjatywą wprowadzenia numeracji wierszy do tekstu *Żywotów* dokonaną przez L. Mozyńskiego w wydaniu: *Apostołowie Słowian. Żywoty Konstancyjna i Metodego*. Warszawa 1988.

⁶ Dla zilustrowania zakresu kwerendy dokonanej przez edytorów podajmy, że wśród opublikowanych dokumentów znajduje się m.in. *Orędzie Świętego Synodu Biskupów Macedońskiego Kościoła Prawosławnego* (nie uznawanego przez inne Kościoły prawosławne), opublikowane w mało znanym piśmie urzędowym tegoż Kościoła pt. „Vesnik”.

⁷ Zarówno *Wykaz*, jak i *Kalendarium* opracował L. Górka.

woluminu drugiego, zawierającego źródła). Sięgnięcie po to dzieło na pewno przyniesie korzyść badaczom różnych dyscyplin: słowianoznawcom, historykom, historykom kultury, historykom Kościoła, ale także teologom systematykom (nie tylko ekumenistom). Co więcej, lektura tego dzieła może być korzystna także dla wykształconego czytelnika szukającego zrozumienia kultury europejskiej w ogóle, a kultury narodów słowiańskich w szczególności.

Tradycja cyrylo-metodiańska zawsze napotykała szereg trudności. Edycja recenzowanej książki trwała 6 lat. Książka po ukazaniu się nie doczekała się ani zbyt wielkiej reklamy, ani zbyt wielu recenzji. A jest to rzeczywiście dzieło bardzo cenne. Należy w pełni zgodzić się z opinią znanego słowianoznawcy prof. Ryszarda Łuźnego, że stanowi ono swoistą „Summa Cyrillo-Methodiana”⁸.

⁸ Określenie „Summa Cyrillo-Methodiana” stanowiło tytuł recenzji prof. R. Łuźnego, napisanej dla „Tygodnika Powszechnego” jesienią 1991 r. Recenzja ta z niezrozumiałych względów dotychczas się nie ukazała. Z obowiązku recenzenta należy dodać, że omawiana książka jest wydana bardzo starannie. Trójjęzyczna karta tytułowa (polska, angielska i rosyjska) i takież spis treści są zewnętrznym wyrazem poziomu książki.